

איפה היתה האוניברסיטה במשפט טנטורה

מאת: קימרינג ברוך
תאריך: 26/12/2000

שופטת בית המשפט המחוזי בתל אביב, דרורה פלפל, דחתה בשבוע שעבר את בקשתו של תיאודור כ"ץ לחזור בו מהסכם הפשרה שחתם עם ותיקי חטיבת אלכסנדרוני, במסגרת תביעת דיבה בסך 1.1 מיליון שקל שהגישו נגדו. התביעה הוגשה בעקבות האשמתו של כ"ץ את לוחמי אלכסנדרוני, בעבודת המאסטר שלו, בטבח 200 גברים בכפר טנטורה במאי '48. טענותיו פורסמו בתחילת השנה ב"מעריב". השופטת אישרה את הסכם הפשרה - שעל פיה חזר בו כ"ץ מטענת הטבח - אף שכ"ץ טען בבקשתו לחזור בו מההסכם, כי חתם עליו תחת לחץ כבד של בני משפחתו. פסיקת השופטת מעוררת לפחות שתי שאלות עקרוניות, וזאת מבלי להתייחס לטיב המחקר או להיכנס לשאלה אם היה או לא היה טבח בטנטורה. השאלה הראשונה היא באיזו מידה עבודת מחקר ניתנת לשיפוט חוזר על ידי בתי משפט - כלומר האם הנכונות של בית משפט לדון בתוצאות מחקר שכבר עבר שיפוט מדעי של אנשי מקצוע מוסמכים הינה בעצם שפיטה מחדש על ידי בית משפט. הדרך היחידה שהיתה מקובלת עד היום בעולם להפרכת ממצאי מחקר או תיקופם מחדש היתה עריכת המחקר מחדש על ידי חוקרים נוספים.

תוצאות של כל מחקר כמעט במדעי הרוח, החברה או הטבע עלולים לפגוע באינטרסים או במוניטין של מאן דהוא. לפיכך להחלטת השופטת עלולות להיות השלכות כמעט על כל המערכת המחקרית בישראל. האם מעכשיו כל חוקר יאלץ להסתכן בתביעות משפטיות ולעמוד באמות מידה חוץ-מדעיות? זהו מצב בלתי נסבל המזכיר במידת מה את תקופת משפט הקופים. השופטת ככל הנראה לא נתנה את דעתה על כך שאישור ה"פשרה", שכ"ץ ניסה לחזור בו ממנה, עלול לפגוע בחופש המחקר וממילא גם בחופש ההוראה.

אולם עיקר התמיהה אינה כלפי השופטת, שלא קבעה מלכתחילה שבית המשפט אינו המקום הנאות לבירור סוגיות היסטוריות, אלא דווקא המוסד האקדמי שבמסגרתו נערך המחקר. דוברת אוניברסיטת חיפה הגיבה על תוצאות המשפט תגובה שלא היתה מביישת את הפתיה מדלפי: מצד אחד היא הצהירה, כי "העבודה עברה את כל ההליכים האקדמיים של הביקורת וקיבלה חוות דעת טובות מאוד" (ציון 97). מצד אחר אמרה, כי "האוניברסיטה אינה אחראית על התוכן אלא רק על המתודות, שהיו ראויות וטובות בהתאם לנהלים האקדמיים" ("ידיעות אחרונות", 22.12). טיעון כזה אינו מתקבל על הדעת, שהרי לעולם אין תוצאות מחקר נשפטות רק על פי שיטות ביצועו, שכן השיטה היא רק אמצעי ולא מטרת המחקר. שיטה אינה יכולה להיות ראויה אם אינה מובילה לתוכן בר תוקף.

זו היתה לעת עתה החוליה האחרונה בפאוסה שמוסד אקדמי מכובד כאוניברסיטת חיפה הסתבך בה, ואף סיבך בה את הקהילה האקדמית בישראל. שכן אילו אוניברסיטת חיפה היתה נוטלת על עצמה מראש - כפי שמחייבת היושרה האינטלקטואלית והאקדמית של מוסד המכבד את עצמו ואת חוקריו ותלמידיו - את האחריות המלאה למחקר,

ספק אם הדברים היו מגיעים לאן שהגיעו. על האוניברסיטה היה לעמוד ביוזמתה כצד ישיר מול תביעת הדיבה ולא להפקיר תלמיד שלה ללא הגנתה המשפטית והאקדמית. עצם התנערותה מאחריות לתוכן העבודה היוותה עדות לא רק נגד כ"ץ אלא נגד עצמה.

הפחדנות חגגה גם מהכיוון ההפוך. נניח שבעקבות תלונת ותיקי אלכסנדרוני התעוררו ספקות לגבי מהימנות המחקר של כ"ץ. האם המוסד האקדמי לא היה מחויב בבירור מיידי ובהסקת מסקנות - אם היו מתגלות חריגות משמעותיות בהליכי עריכת המחקר, ההדרכה שניתנו לתלמיד ואישור העבודה? ואפילו במקרה שהיו מתגלות חריגות, לא בטוח כלל שהאשמה צריכה ליפול על השי"ן-גימ"ל (כ"ץ במקרה זה), שהרי התלמיד כ"ץ היה חייב להיות נתון לפיקוח מדריכיו, ומן הסתם הוא מילא את הוראותיהם בקפדנות. רק לחברי סגל, שכ"ץ אינו נמנה עמם, אין מתערבים במהלך עבודת מחקר. ואם אכן הכל היה תקין במהלך העבודה, הדרכתה ושיפוטה, הדרך היחידה שנותרה לפני אוניברסיטת חיפה היא לערער בעצמה על תוצאות המשפט, לבטל את ה"פשרה" ולטעון לאי-שפיטות בבג"ץ.